

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

ЧИРВА Андрій Сергійович

УДК 378.4(71)(043.3)

**ТЕНДЕНЦІЇ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ВИЩОЇ ОСВІТИ
В УНІВЕРСИТЕТАХ КАНАДИ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Суми – 2012

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Листопад Олена Валеріївна,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка,
доцент кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Лещенко Марія Петрівна,
Інститут інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України,
провідний науковий співробітник відділу
педагогічних інновацій;

кандидат педагогічних наук
Погребняк Володимир Аркадійович,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка,
доцент кафедри загальної педагогіки
та андрагогіки.

Захист відбудеться 7 липня 2012 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 218.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано 6 червня 2012 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Глобалізація й інтенсивний розвиток міжнародного освітнього простору зумовлюють кардинальні зміни у сфері вищої освіти. Суспільні потреби України у професійній підготовці фахівців, адаптованих до міжнародного ринку праці, здатних взаємодіяти з представниками різних культур, на основі полікультурного мислення вирішувати проблеми, які виходять за межі національних інтересів, передбачають інтернаціоналізацію освіти на всіх рівнях.

Прийняті в Україні закони й програми («Національна доктрина розвитку освіти» (2002), Закон України «Про вищу освіту» (2002), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження державної програми розвитку вищої освіти на 2005 – 2007 роки» (2004), Наказ МОН України «Про затвердження плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року» (2007)) урегульовують підготовку кваліфікованого спеціаліста з високим рівнем інтернаціональної компетентності. Важливим для української вищої освіти є вивчення позитивного теоретичного і практичного досвіду інтернаціоналізації змісту вищої освіти, накопиченого у розвинених країнах, зокрема, у Канаді. Доцільність наукового опрацювання теоретичних, нормативних, організаційних, процесуальних засад інтернаціоналізації змісту освіти в університетах Канади підсилюється наявними суперечностями: між зростаючими вимогами сучасного глобалізованого суспільства до надання вищій освіті міжнародного виміру та недостатнім рівнем готовності вітчизняної системи вищої освіти до відповідних змін; між необхідністю адаптації випускників вітчизняних ВНЗ до роботи в умовах полікультурного середовища та недостатнім рівнем розвитку їх полікультурних компетентностей; між потребою вдосконалення змісту вищої освіти в умовах інтернаціоналізації ринку праці і традиційними підходами до розробки навчальних програм.

Важливі аспекти проблеми дослідження висвітлено у наукових працях вітчизняних і російських дослідників: тенденції розвитку вищої освіти у світовому і європейському просторі (В. Андрущенко, Н. Булгакова, О. Галус, О. Козлова, К. Корсак, М. Лещенко, О. Овчарук, В. Олійник, А. Сбруєва та ін.), теоретичні основи інтернаціоналізації освіти (Н. Авшенюк, Н. Бриньов, А. Джуринський, І. Зорніков, О. Локшина, О. Матвієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва, О. Сухомлинська, С. Широбоков), зарубіжний досвід інтернаціоналізації освіти (І. Ганчеренок, О. Климанович, Л. Курій, Г. Поберезська, В. Солощенко, Т. Юрченко та ін.), напрями розвитку та модернізації вищої освіти Канади (А. Борисенкова, М. Борисова, О. Листопад, Н. Микитенко, Н. Муқан, В. Павлюк, В. Погребняк, О. Слоньовська, А. Федоров), тенденції розвитку вітчизняної вищої освіти в контексті інтернаціоналізації (Б. Год, О. Гонта, В. Кремень, В. Луговий та ін.).

Проблему інтернаціоналізації змісту вищої освіти висвітлено у працях зарубіжних науковців, а саме: сутнісні ознаки і механізми інтернаціоналізації (Ф. Альтбах, Г. де Віт, Б. Елінгбо, Ж. Лемассен, Дж. Найт та ін.); національні й

інституційні стратегії інтернаціоналізації (Б. Бернардо, Й. Планте, Ф. Стінкемп); теоретичні і методичні підходи до інтернаціоналізації змісту освіти (Т. Веллі, Дж. ван Джин, Б. Ліск, Х. Новотни, Т. Одгерс, Ю. Річардсон, Х. Тікенс, С. Шурхольц-Лер та ін.). Питанню інтернаціоналізації змісту вищої освіти Канади присвячено праці Б. Булмен-Флемінг, Ш. Бонд, Т. Веллі, Б. Ліск, Б. Мітчел, К. Шейлер, Е. Хо; формування національної політики інтернаціоналізації освіти Канади висвітлюють науковці К. Вертезі, М. Леннон, Дж. Маннінг, Ф. Різві, Ф. Стінкемп, А. Френсіс, К. Хітер та ін.

Вивчення наукових джерел дає підстави стверджувати, що цілісного дослідження, присвяченого проблемі інтернаціоналізації змісту освіти в університетах Канади, здійснено не було. Отже, недостатня теоретична розробленість указаної проблеми, її соціальна значущість визначили необхідність теоретичного обґрунтування тенденцій інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади та зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Тенденції інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми комплексного наукового дослідження кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Методологічні, змістові та методичні інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів у контексті запровадження кредитно-модульної системи» (державний реєстраційний номер 0109U004948). Тему дисертації затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 6 від 26 грудня 2006 р.) та узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 2 від 27.02.2007 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні тенденцій інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади та окресленні можливостей використання прогресивного досвіду канадських університетів в аспекті досліджуваної проблеми в Україні.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Виявити стан розроблення проблеми дослідження та схарактеризувати його поняттєво-термінологічний апарат.
2. Встановити етапи розвитку інтернаціоналізації вищої освіти в умовах глобалізації та визначити основні теоретичні підходи до інтернаціоналізації змісту вищої освіти в Канаді.
3. З'ясувати тенденції модернізації нормативно-правових та організаційних засад інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади.
4. Конкретизувати тенденції модернізації процесуальних засад інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади.
5. Окреслити можливості використання прогресивного канадського досвіду інтернаціоналізації змісту вищої освіти в Україні.

Об'єкт дослідження – інтернаціоналізація змісту вищої освіти в

університетах Канади.

Предмет дослідження – теоретичні, нормативно-правові, організаційні та процесуальні засади інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 1995–2010 рр. *Нижня* хронологічна межа (1995 р.) визначається прийняттям «Положення про міжнародну політику Канади», яким було започатковано процес активного впровадження міжнародного виміру в усі аспекти діяльності університетів Канади. *Верхня* хронологічна межа (2011 р.) – рік завершення реалізації низки масштабних університетських програм інтернаціоналізації вищої освіти, визнання розроблених курикулярних стратегій пріоритетним напрямом розвитку вищої освіти країни.

Методологічною основою дослідження є теорія наукового пізнання, положення про єдність процесів, взаємовплив і взаємозалежність явищ об'єктивної дійсності. Адекватне вирішення завдань дослідження і реалізацію його мети здійснено на основі єдності підходів: історичного, який дозволив з'ясувати пріоритетні напрями національної програми інтернаціоналізації освіти Канади в її історичному розвитку; системного, що був застосований для окреслення взаємозв'язків та взаємозалежностей структурних компонентів інтернаціоналізації змісту вищої освіти як складного та багатовимірного феномену; компаративного, який дав можливість порівняти досвід інтернаціоналізації змісту освіти в університетах Канади і в Україні.

Теоретичну основу дослідження становлять концептуальні положення:

– педагогічної компаративістики (Б. Вульфсон, Б. Джонстоун, Е. Епстейн, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Матвієнко, Г. Ніколаї, Г. Ноа, О. Огієнко, Л. Писарева, Л. Пуховська, А. Сбруєва, О. Сухомлинська);

– теорії інтернаціоналізації освіти (Н. Авшенюк, Ф. Альтбах, А. Бернардо, Ш. Бонд, В. дер Венде, С. Гронінгс, Д. Деардорф, А. Джуринський, Б. Елінгбо, В. Іссерштед, Л. Курій, П. Маассен, Дж. Местенхаузер, Дж. Найт, Т. Одгерс, Л. Пуховська);

– теорії вищої освіти (А. Алексюк, Ф. Альтбах, М. ван дер Венде, М. Згуровський, Ж. Кіанг, К. Корсак, В. Кремень, С. Райхерт);

– теорії освітньої мобільності (С. Аппіа-Паді, А. Гелвей, Б. Ліск, А. Ушер, Ж. Фрюбротт).

У дослідженні було використано комплекс **методів**: *теоретичні методи*, зокрема *загальнонаукові* – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація, які забезпечили можливість формулювання вихідних положень та узагальнених висновків дослідження, виокремлення основних теоретичних ідей і наукових підходів, що становлять теоретичну основу дослідження; *конкретнонаукові*: *термінологічний аналіз*, застосування якого дозволило схарактеризувати поняттєво-термінологічний апарат дослідження; *історико-хронологічний аналіз*, на основі якого встановлено основні етапи розвитку процесу інтернаціоналізації освіти в умовах глобалізації та уточнено основні етапи національної політики інтернаціоналізації вищої освіти Канади; - *причинно-наслідковий*, який дозволив виявити характер змін в рамках

організаційної структури університетів; *структурно-функціональний*, що був використаний з метою з'ясування нормативно-правових, організаційних та конкретизації процесуальних засад інтернаціоналізації змісту вищої освіти; *наукової екстраполяції*, який застосовувався для окреслення можливостей використання досвіду канадських університетів в аспекті досліджуваної проблеми в Україні; *емпіричні методи* – он-лайн інтерв'ювання та листування, за допомогою яких з'ясовано специфіку інтернаціоналізації змісту освіти в окремих університетах Канади.

Джерельну базу дослідження становлять:

- державні документи України з питань розвитку вищої освіти в цілому та інтернаціоналізації змісту вищої освіти зокрема;
- офіційні документи міжнародних організацій та міжурядові угоди з проблем інтернаціоналізації вищої освіти;
- урядові програми інтернаціоналізації змісту вищої освіти Канади: положення «Про міжнародну політику Канади» (1995), «Програма розвитку вищої освіти провінції Онтаріо» (2005), «Стратегія розвитку вищої і професійної освіти Канади» (2006), «Бізнес-план Міністерства вищої освіти провінції Альберта» (2007), «Стратегія міжнародної освіти провінції Манітоба на 2009–2013 рр.» (2009), «Презентація освіти Канади у світі, презентація світу Канаді: Маркетинговий план розвитку міжнародної освіти провінцій і територій» (2011);
- програми інтернаціоналізації освіти низки канадських університетів;
- дисертаційні дослідження та наукові статті зарубіжних науковців з проблеми дослідження (Ф. Альтбах, Г. де Віт, А. Гелвей, М. Леннон, Дж. Найт, Х. Новотни, Т. Одгерс, Ф. Різві, Ф. Стінкемп, К. Судін, А. Френсіс, Ж. Фрюбротт, К. Хітер, Ж. Хурабіль);
- матеріали вітчизняних і зарубіжних наукових педагогічних видань: «Освіта України», «Вища освіта України», «Вища школа», «Шлях освіти», «Высшее образование в России», «Высшее образование сегодня», «Alma mater», «International Higher Education», «Journal of Studies in International Education», «International educator», «Journal of Geography in Higher Education», «Canadian Journal of Education», «Canadian e-Magazine of International Education», «International education»;
- Інтернет-сайти міжнародних організацій UNESCO, OECD, IAU, GATE та канадських науково-педагогічних центрів CECN, AUCC, CBIE, CIDA, окремих університетів (Університету Альберта (University of Alberta), MCBU (Mount Saint Vincent University), Університету Вікторія (University of Victoria), Університету Західного Онтаріо (University of Western Ontario), Університету Брок (Brock University), Університету острова принца Едварда (University of Prince Edward Island), Інституту технологій Британської Колумбії (British Columbia Institute of Technology)), на яких містяться аналітичні та фактичні матеріали з проблем інтернаціоналізації змісту вищої освіти Канади.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* в українській педагогічній науці теоретично обґрунтовано тенденції

інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади та окреслено можливості використання прогресивного досвіду канадських університетів в аспекті досліджуваної проблеми в Україні. Встановлено етапи розвитку інтернаціоналізації вищої освіти в умовах глобалізації: 1) початковий (кінець 80-х рр. – середина 90-х рр. XX ст.); 2) структурно-організаційний (середина 90-х років XX ст. – початок 2000 р.); 3) упроваджувальний (2000 – 2010 рр.) та обґрунтовано основні підходи до реалізації завдань інтернаціоналізації змісту вищої освіти в Канаді (академічний, програмний, компетентнісний, мотиваційний, моніторинговий); з'ясовано тенденції модернізації *нормативно-правових* (адаптація національної нормативно-правової бази в галузі вищої освіти до міжнародних вимог; забезпечення релевантності якості інтернаціональної і транснаціональної освіти, що надається канадськими університетами, національним і міжнародним вимогам; посилення децентралізаційних проявів в управлінні інтернаціоналізаційними змінами системи вищої освіти; розвиток державно-приватного партнерства у сфері інтернаціоналізації вищої освіти; інтернаціоналізація доступу до вищої освіти (національний рівень), підвищення рівня публічності та прозорості освітньої політики шляхом залучення до цього процесу широкого кола громадських та професійних організацій, що представляють інтереси всіх зацікавлених сторін (рівень провінцій)) та *організаційних* (утворення спеціалізованих організаційних підрозділів, що обслуговують потреби міжнародної діяльності; розвиток інноваційних підходів до адміністрування інтернаціоналізаційних процесів; розроблення стратегій, спрямованих на формування полікультурної компетентності педагогічного та адміністративного персоналу університетів; запровадження інноваційних підходів до оцінювання і моніторингу результатів інтернаціоналізації змісту освіти (інституційний рівень)); конкретизовано тенденції модернізації *процесуальних* (удосконалення інституційних програм інтернаціоналізації змісту освіти на основі принципів комплексності, багатовимірності і полісуб'єктності; залучення студентів з міжнародним досвідом до курикулярних змін; надання процесу інтернаціоналізації навчальних планів і програм неперервного та випереджувального характеру (інституційний рівень)) *засад* інтернаціоналізації змісту освіти в університетах Канади. Окреслено можливості використання прогресивного канадського досвіду в аспекті досліджуваної проблеми в Україні на національному, регіональному та інституційному рівнях.

Уточнено: основоположні поняття дослідження («інтернаціоналізація вищої освіти», «інтернаціоналізація змісту вищої освіти», «тенденції модернізації засад інтернаціоналізації змісту вищої освіти», «курикулум»); основні типи курикулуму; хронологічні межі етапів розвитку інтернаціоналізації вищої освіти Канади.

Подальшого розвитку дістала характеристика діяльності суб'єктів інтернаціоналізації освіти, аналіз інституційних стратегій (зовнішніх; організаційних, академічних, програмних) і форм інтернаціоналізації вищої освіти (традиційних, транснаціональних).

До наукового обігу введено маловідомі документи, наукові джерела,

пов'язані з дослідженням проблем інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що теоретичні положення щодо тенденцій модернізації нормативно-правових, організаційних та процесуальних засад інтернаціоналізації змісту вищої освіти, стратегій інтернаціоналізації вищої освіти на національному, регіональному та інституційному рівнях, сучасних концепцій курикулуму використано в оновленні змісту навчальних курсів «Порівняльна педагогіка», «Педагогіка вищої школи». За результатами дослідження розроблено спецкурси «Сучасні стратегії інтернаціоналізації освіти», «Організація міжнародної діяльності в сучасному університеті». Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлено можливістю використання його матеріалів і висновків у розробці національної й інституційних стратегій інтернаціоналізації вищої освіти України.

Результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 816 від 07.11.2011 р.), Сумського національного аграрного університету (довідка № 1247 від 20.12.2011 р.), Уманського державного університету садівництва (довідка № 3286 від 06.12.2011 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалася на - науково-практичних конференціях і семінарах різного рівня: *міжнародних* – «Ставайки сьвременна наука – 2007» (Софія, 2007); «Nowoczesnych naukowych osiagnieci – 2008» (Прага, 2008); «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (Суми, 2008); «Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: теоретичні та методичні засади розвитку» (Суми, 2010); *всеукраїнських* – «Магістратура: творчі пошуки і здобутки в умовах участі України у Болонському процесі» (Київ, 2008); «Інноваційний розвиток суспільства за умов крос-культурних взаємодій» (Суми, 2008); «Освіта в інформаційному суспільстві: філософські, психологічні та педагогічні аспекти» (Суми 2010); «Інноваційні освітньо-виховні стратегії в сучасному світі: змістовний та технологічний аспекти» (Суми 2011); «Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії» (Рівне, 2011); *регіональних* – «Регіональна молодіжна політика як шлях розбудови української державності» (Донецьк, 2011). Основні положення, результати й висновки дисертаційного дослідження обговорювалися та здобули позитивну оцінку на засіданнях кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Публікації. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено у 13 одноосібних працях, з яких: 9 статей у наукових фахових виданнях, 4 - у матеріалах науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (397 найменування, з них 244 – іноземними мовами) та 14 додатків на 42 сторінках). Загальний обсяг тексту дисертації – 269 сторінок (основний текст становить 180 сторінок). Подано 12 рисунків та 12 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, схарактеризовано методи дослідження, хронологічні межі; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; наведено інформацію про апробацію, впровадження результатів дослідження, визначено її структуру та обсяг.

У першому розділі – **«Теоретичні засади інтернаціоналізації змісту вищої освіти»** – виявлено стан розроблення проблеми дослідження та схарактеризовано його поняттєво-термінологічний апарат. У межах визначення тенденцій модернізації теоретичних засад інтернаціоналізації вищої освіти (ІВО) встановлено етапи розвитку досліджуваного явища в умовах глобалізації та визначено основні теоретичні підходи до інтернаціоналізації змісту вищої освіти в Канаді.

Під модернізацією засад інтернаціоналізації вищої освіти розуміємо їх осучаснення, запровадження кількісних та якісних прогресивних змін відповідно до вимог глобалізованого контексту, розвитку економіки знань та інформаційно-комунікаційних технологій.

Порівняльно-зіставний аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників дав змогу схарактеризувати поняттєво-термінологічний апарат дослідження і засвідчив, що інтегральною сутнісною характеристикою феномену інтернаціоналізації освіти є міжнародний вимір організаційної, процесуальної, змістової складової сучасної вищої освіти.

Систематизовано актуальні чинники інтернаціоналізації вищої освіти: економічні, політичні, культурні, академічні. З'ясовано основні аспекти розгляду ІВО в сучасній теорії вищої освіти (групи, що задіяні у процесі; цілі та структура процесу; рівні розвитку процесу; ключові навчальні дисципліни, що є об'єктом ІВО; залежність процесу ІВО від змін у міжнародних відносинах; зумовленість ІВО соціальними освітніми реформами; інтернаціоналізація оцінки якості знань; залежність ІВО від розвитку інформаційних технологій).

У ході хронологічного аналізу сучасних стратегій інтернаціоналізації вищої освіти (міжнародні, національні та інституційні) встановлено етапи розвитку інтернаціоналізації вищої освіти в умовах глобалізації: 1) початковий (кінець 80-х рр. – середина 90-х рр. ХХ ст.) – формування міжнародних, міжурядових і національних програм інтернаціоналізації вищої освіти, офіційне визнання її пріоритетним напрямом розвитку вищої освіти; 2) структурно-організаційний (середина 90-х рр. ХХ ст. – початок 2000 р.) – надання міжнародного виміру всім аспектам діяльності закладів вищої освіти, розроблення внутрішніх стратегій інтернаціоналізації діяльності університету; 3) упроваджувальний (2000 – 2010 рр.) – формування комплексних інституційних програм інтернаціоналізації вищої освіти, в межах яких виокремлюються курикулярні стратегії та відбувається їх реалізація.

Визначено, що теоретичними засадами інтернаціоналізації змісту

вищої освіти виступають вітчизняні і зарубіжні концепції: комплексної побудови змісту освіти; змісту освіти як педагогічно адаптованої основи наук; змісту освіти як сукупності систематизованих знань, умінь і навичок; змісту освіти як аналога відображення соціального досвіду людства; змісту освіти як змісту і результату процесу прогресивних змін якостей особистості; особистісно орієнтованого змісту освіти; змісту освіти як освітнього середовища; компетентнісної теорії змісту освіти; дидактичного матеріалізму, дидактичного формалізму, дидактичного прагматизму, структуралізму, функціонального матеріалізму; парадигмальної освіти, категоріальної освіти; операціональної структуризації; положення теорії курикулуму. Доведено, що модернізація змісту зарубіжної вищої освіти в умовах інтернаціоналізації базується на сучасній теорії курикулуму. Уточнено основні типи курикулуму (колекційний, інтегрований (Б. Бернстайн); змісто-базований, цілебазований, процесо-базований (В. Келлі, А. Росс, М. Сміт), курикулум на базі стандартів, курикулум на базі змісту, курикулум на базі досвіду, курикулум як рамкова структура, курикулум на базі результатів (П. Сальберг); його рівні (планований, упроваджувальний, досягнутий (К. К. МакНайт), ідеальний, офіційний, сприйнятий, у форматі індивідуального навчального досвіду (Д. Гудленд)). Обґрунтовано роль «прихованого» і «цілісного» курикулуму у модернізаційних перетвореннях освіти. Визначено структурні компоненти інтернаціоналізованого курикулуму: академічні знання; досвід, здобутий у процесі навчання, досвід, здобутий через «приховані знання», що транслюються викладачами й іншими суб'єктами освітнього процесу свідомо і несвідомо і які збагачені міжнародним виміром.

З'ясовано, що інтернаціоналізація змісту вищої освіти є пріоритетним напрямом ІВО і процесом надання міжнародного виміру навчальним планам і програмам, результатом чого стає формування полікультурної компетентності всіх суб'єктів освітньої діяльності ВНЗ, що дозволяє їм успішно функціонувати у політичному, правовому, економічному, науковому та культурному просторі глобалізованого суспільства.

Встановлено, що реалізація завдань інтернаціоналізації змісту вищої освіти відбувається відповідно до академічного, програмного, компетентнісного, мотиваційного та моніторингового підходів, які зумовлюють неперервне оновлення навчальних планів і програм (академічний підхід), використання міжнародного досвіду викладачів та їх полікультурної компетентності у процесі надання курикулуму міжнародного виміру (компетентнісний підхід), залучення студентів до інтернаціоналізації змісту освіти (мотиваційний підхід), запровадження інноваційних підходів до оцінювання і моніторингу результатів інтернаціоналізації змісту освіти (моніторинговий підхід).

Таким чином, доведено, що розвиток процесу ІВО зумовлено широкою сукупністю об'єктивних чинників розвитку сучасної цивілізації, передусім розвитком економіки знань, глобалізаційними перетвореннями, розвитком

полікультурного суспільства, масовізацією вищої освіти й інтенсивним розвитком міжнародного освітнього простору.

У другому розділі – **«Тенденції інтернаціоналізації змісту вищої освіти Канади: нормативно-правові, організаційні та процесуальні засади»** – з'ясовано тенденції модернізації нормативно-правових та організаційних засад інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади; конкретизовано тенденції модернізації процесуальних засад інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади.

Виявлено, що нормативно-правові, організаційні, процесуальні засади інтернаціоналізації змісту освіти є базовими положеннями, які характеризують певний напрям інтернаціоналізаційних змін і у сукупності забезпечують результативність досліджуваного процесу. Встановлено, що нормативно-правові засади врегульовуються законодавчими актами і урядовими програмами інтернаціоналізації освіти в межах національних стратегій отримання прибутку, розвитку взаєморозуміння, кваліфікованої міграції. Організаційні засади визначаються в рамках інституційних стратегій. Процесуальні засади окреслюють основні напрями і підходи до реалізації академічних цілей інтернаціоналізації змісту вищої освіти.

На основі історико-хронологічного аналізу освітньої політики Канади в контексті проблеми дослідження з'ясовано хронологічні межі етапів розвитку інтернаціоналізації вищої освіти в університетах країни: 1) *установчий* (1995 – 2000 рр.) – визнання інтернаціоналізації пріоритетним завданням національної освітньої політики країни. Протягом етапу було прийнято положення «Про міжнародну політику Канади» (1995) й «Угоду між Європейською Спільнотою і Канадою» (1995), які врегульовують програму співробітництва у галузі вищої освіти. Пріоритетність інтернаціоналізаційних перетворень системи вищої освіти затверджено Законом «Про вищу освіту» (2000); 2) *стратегічний* (2001 – 2008 рр.) – формування федеральної програми інтернаціоналізації освіти, затвердженої у другій редакції положення «Про міжнародну політику Канади» (2005), значне поширення процесів інтернаціоналізації вищої освіти; активізація участі урядів провінцій у формуванні регіональних програм інтернаціоналізації освіти («Програма розвитку вищої освіти Онтаріо» (2005), «Бізнес-план Міністерства вищої освіти провінції Альберта» (2007) та ін.); 3) *комплексний* (2008 – 2011 рр.) – активізація інтернаціоналізації вищої освіти на всіх рівнях (національному, провінційному, інституційному), впровадження міжнародного виміру в усі напрями діяльності університетів. Встановлено, що протягом комплексного етапу вперше запроваджено курикулярні *інституційні* стратегії ІВО.

Визначено, що участь федерального уряду Канади в інтернаціоналізації вищої освіти має рекомендаційно-координаційний характер, безпосереднє регулювання політики інтернаціоналізації здійснюється урядами провінцій, найактивнішими з яких є уряди провінцій Онтаріо, Британська Колумбія, Манітоба, Альберта. Констатовано, що адміністрування, науковий супровід та фінансування національних програм інтернаціоналізації вищої освіти здійснює

низка національних громадських організацій культурно-освітнього спрямування: Мережа освітніх центрів Канади, Канадське агентство міжнародного розвитку, Канадське бюро міжнародної освіти, Асоціація університетів і коледжів Канади та ін.

Доведено існування тісного взаємозв'язку між маркетинговим, політичним і програмним підходами, що існують у національних стратегіях інтернаціоналізації вищої освіти Канади.

Систематизовано інституційні стратегії інтернаціоналізації: *зовнішні* – маркетингові, експорту навчальних програм, міжнародної академічної співпраці; *внутрішні* – організаційні, програмні, академічні.

Встановлено, що *зовнішні* стратегії інтернаціоналізації вищої освіти є переважно маркетинговими і спрямовані на посилення позицій канадських університетів на світовому ринку освітніх послуг. Проте використання у цих стратегіях міжнародної академічної співпраці, що може виступати й окремим видом зовнішньої інституційної стратегії, спрямованої винятково на задоволення освітньо-наукових інтересів академічної громади, забезпечує реалізацію суто гуманітарних завдань: міжнародної консолідації університетів.

Виявлено, що *внутрішні* організаційні стратегії спрямовані на підвищення конкурентоспроможності університетів шляхом оптимізації організаційної структури закладу та запровадження інноваційного менеджменту. Основною формою реалізації внутрішніх програмних стратегій ІВО є інституційні програми навчання за кордоном і програми академічного обміну («Освіта за кордоном», «Глобальна освіта», «Літо за кордоном», «АБВ», «Брок за кордоном», «Літо університету Вуган» та ін.). Внутрішні академічні стратегії складають ядро ІВО. Об'єктами таких стратегій виступають навчальні плани і програми.

Структурно-функціональний аналіз процесуальних засад інтернаціоналізації змісту освіти дозволив встановити, що ключовою характеристикою ІВО є зовнішня (інтер-) і внутрішня (інтра-) спрямованість, яка зумовлює необхідність розроблення відповідних механізмів реалізації її основних завдань. Аналіз курикулярних стратегій інтернаціоналізації дозволив встановити факт посилення інституційної підтримки і зростання інституційної відповідальності за ефективність досліджуваного процесу. Визначено, що інтернаціоналізація змісту освіти реалізується в межах макро-, мезо- і мікрорівнів.

Аналіз академічних стратегій університетів Канади дозволив окреслити основні форми надання навчальним програмам міжнародного виміру: навчальні курси, опанування яких відбувається за межами країни (за програмами індивідуальної та інституційної мобільності) (університет Брок); спецкурси міжнародного характеру, що збагачують зміст базових навчальних предметів (університет Роял Родс); навчальні предмети з міжнародним виміром, що викладаються в рамках навчальних планів існуючих спеціальностей (бізнес адміністрування, public relations) (університет Маунт Роял); інтернаціоналізовані навчальні програми нових інтернаціоналізованих

спеціальностей («Глобальне громадянство», «Макроекономіка», «Геополітика» тощо) (університет Альберта).

З'ясовано, що в межах компетентнісного підходу до професійного розвитку викладача стали поширеними інституційні програми методичної підтримки формування полікультурної компетентності (міжнародні програми обміну; програми академічної мобільності; інституційні проекти; програми розвитку полікультурної чутливості; семінари з полікультурної комунікації). Схарактеризовано інноваційні методики залучення студентів з міжнародним досвідом до збагачення змісту вищої освіти: аудиторні дискусії, робота у мультикультурних групах, виконання студентами функцій запрошених лекторів, демонстрація іноземними студентами або студентами з міжнародним досвідом ролей представників іншої культури. Визначено відсутність чітких інституційних стратегій оцінки ефективності досліджуваного процесу, доведено їх необхідність; схарактеризовано існуючі підходи до оцінювання і моніторингу результатів інтернаціоналізації змісту освіти.

Таким чином, у межах встановлених етапів розвитку національної політики ІВО Канади з'ясовано нормативно-правові та організаційні, конкретизовано процесуальні засади інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади та тенденції їх модернізації. Доведено, що процеси інтернаціоналізації вищої освіти Канади розвивалися відповідно до глобального контексту розвитку ІВО. Інтернаціоналізація змісту вищої освіти здійснювалася на всіх рівнях функціонування системи вищої освіти (національному, провінційному, інституційному).

У третьому розділі – **«Прогностичні можливості використання досвіду інтернаціоналізації змісту вищої освіти Канади в Україні»** – з'ясовано актуальний стан ІВО в системі вищої освіти України; окреслено можливості використання прогресивного канадського досвіду інтернаціоналізації змісту вищої освіти в Україні на національному, регіональному та інституційному рівнях.

Проаналізовано нормативно-правові документи, які врегульовують процеси інтернаціоналізації змісту вищої освіти в Україні («Національна доктрина розвитку освіти (2002), Закон України «Про вищу освіту» (2002), Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження державної програми розвитку вищої освіти на 2005 – 2007 роки» (2004), Положення «Про стажування аспірантів, докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників віком до 35 років у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах в Україні та за кордоном» (2006), Накази МОН України «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року» (2007), Проект «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки» (2012)).

Окреслено основні завдання інтернаціоналізації змісту вітчизняної вищої освіти й умови їх ефективною реалізації. З'ясовано, що програмна стратегія інтернаціоналізації вищої освіти, поширена в сучасній Україні, спрямована на

розвиток міжнародного співробітництва й академічної мобільності, участь у міжнародних освітніх і науково-дослідних проектах, інтернаціоналізацію змісту вищої освіти. Проаналізовано масштабні міжнародні проекти, впроваджені у межах встановлення освітнього партнерства з Канадською фундацією Українського Вільного Університету (м. Вінніпег), Канадською фундацією Українських Студій (м. Вінніпег), Українсько-Канадською фундацією «Допомога Україні», Українсько-Канадською фундацією імені Тараса Шевченка (м. Вінніпег), Навчальним фондом української кафедри Торонтського університету (м. Торонто).

Схарактеризовано ефективний досвід інтернаціоналізації змісту освіти, накопичений вітчизняними університетами (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський національний технічний університет, Київський національний економічний університет, Національний авіаційний університет, Львівський національний університет, Ужгородський національний університет, Чернівецький національний університет), ефективні ініціативи у досліджуваній сфері, представлені у досвіді цих закладів.

Порівняльно-зіставний аналіз вітчизняного досвіду у сфері ІВО дозволив установити реальні проблеми і недоліки у реалізації інтернаціоналізаційних змін: відсутність національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти, невідповідність інституційних стратегій інтернаціоналізації її загальносвітовим тенденціям, низький рівень фінансування вітчизняної системи вищої освіти, відсутність або недосконалість існуючих механізмів інтернаціоналізації змісту вищої освіти.

Порівняльний аналіз канадського та українського досвіду інтернаціоналізації змісту вищої освіти і застосування методу наукової екстраполяції дозволило сформулювати рекомендації щодо можливості використання в Україні (на національному, регіональному, інституційному рівнях) прогресивних здобутків Канади у сфері інтернаціоналізації вищої освіти.

Таким чином, з'ясування актуального стану ІВО в системі вищої освіти України дало можливість виявити ефективний досвід, накопичений вітчизняними університетами, схарактеризувати ініціативи у досліджуваній сфері, встановити реальні проблеми і недоліки у реалізації інтернаціоналізаційних змін у вітчизняних університетах, окреслити можливості використання прогресивного канадського досвіду інтернаціоналізації змісту вищої освіти в Україні на національному, регіональному та інституційному рівнях.

Проведене дослідження, що полягає у теоретичному обґрунтуванні тенденцій інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади та окресленні можливостей використання прогресивного досвіду канадських університетів в аспекті досліджуваної проблеми в Україні, дає підстави сформулювати такі **висновки**.

1. Виявлено стан розроблення проблеми інтернаціоналізації змісту освіти в університетах Канади у вітчизняних і зарубіжних педагогічних дослідженнях. Доведено, що встановлення сутнісних характеристик досліджуваного явища відбувається в рамках сучасної теорії інтернаціоналізації освіти, яка відрізняється поліконцептуальністю. Термінологічний аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових розвідок дав можливість уточнити основне поняття дослідження (*інтернаціоналізація змісту вищої освіти*), під яким розуміється процес надання міжнародного виміру комплексу інтегрованих знань, на основі яких формуються уявлення, уміння, навички щодо існування в політичному, правовому, економічному, науковому та культурному секторі глобалізованого суспільства.

Обґрунтовано об'єктивну зумовленість інтернаціоналізації змісту освіти глобалізаційними перетвореннями, розвитком економіки знань та інформаційно-комунікаційних технологій, масовізацією вищої освіти й інтенсивним розвитком міжнародного освітнього простору.

З'ясовано, що міжнародний характер та полікультурність є ключовими характеристиками інтернаціоналізованого курикулуму, який через збагачення змісту освіти міжнародним і полікультурним виміром забезпечує розвиток комплексних, критичних, міждисциплінарних і полікультурних способів мислення; полікультурний розвиток особистості; формування полікультурної компетентності, що в цілому оптимізує процеси формування громадянської свідомості і відповідальності у глобальному контексті, посилює дидактичні і виховні можливості змісту освіти

2. Встановлено етапи розвитку інтернаціоналізації вищої освіти в умовах глобалізації: 1) початковий (кінець 80-х рр. – середина 90-х рр. ХХ ст.) – формування міжнародних, міжурядових і національних програм інтернаціоналізації вищої освіти, офіційне визнання її пріоритетним напрямом розвитку вищої освіти; 2) структурно-організаційний (середина 90-х рр. ХХ ст. – початок 2000 р.) – надання міжнародного виміру всім аспектам діяльності закладів вищої освіти, розроблення внутрішніх стратегій інтернаціоналізації діяльності університету; 3) упроваджувальний (2000 – 2010 рр.) – формування комплексних інституційних програм інтернаціоналізації вищої освіти, в межах яких виокремлюються курикулярні стратегії та відбувається їх реалізація.

Визначено, що пріоритетну роль у теоретичному обґрунтуванні інтернаціоналізації змісту вищої освіти відіграють сучасні концепції дидактичного прагматизму, структуралізму, функціонального матеріалізму, парадигмальної освіти, категоріальної освіти, операціональної структуризації, положення теорії курикулуму. Доведено, що модернізація змісту зарубіжної вищої освіти в умовах інтернаціоналізації базується на сучасній теорії курикулуму.

Обґрунтовано, що інтернаціоналізація змісту вищої освіти здійснюється в сучасних університетах в межах внутрішніх стратегій згідно з академічним, програмним, компетентнісним, мотиваційним та моніторинговим підходами.

3. Визначено хронологічні межі етапів розвитку інтернаціоналізації змісту освіти в університетах Канади: 1) установчий (1995 – 2000 рр.);

2) стратегічний (2001 – 2008 рр.); 3) комплексний (2008 – 2011 рр.). Встановлено, що протягом комплексного етапу вперше запроваджено курикулярні інституційні стратегії ІВО.

Доведено, що розвиток національних програм ІВО відбувається згідно зі стратегіями отримання прибутку, розвитку взаєморозуміння і кваліфікованої міграції, що реалізуються суб'єктами інтернаціоналізації в межах політичного, програмного, маркетингового підходів.

У рамках аналізу політичного підходу визначено пріоритетність ІВО як напряму розвитку канадської системи вищої освіти, окреслено її актуальні завдання, конкретизовано повноваження суб'єктів інтернаціоналізації. З'ясовано, що безпосередні дії суб'єктів інтернаціоналізації в межах маркетингового підходу полягають в інвестуванні значних фінансових коштів у різноманітні освітні програми і проекти з метою отримання прибутку і посилення позиції країни на світовому ринку освітніх послуг. Встановлено існування тісного взаємозв'язку між маркетинговим і програмним підходами до ІВО; доведено, що більшість освітніх програм і проектів інтернаціоналізації вищої освіти Канади спрямовано на зміцнення фінансової прибутковості освітніх послуг.

З'ясовано тенденції модернізації *нормативно-правових засад* – на національному рівні: адаптація національної нормативно-правової бази у галузі вищої освіти до міжнародних вимог; забезпечення релевантності якості інтернаціональної освіти, що надається канадськими університетами, національним та міжнародним вимогам; посилення децентралізаційних проявів в управлінні інтернаціоналізаційними змінами системи вищої освіти; розвиток державно-приватного партнерства у сфері інтернаціоналізації вищої освіти; інтернаціоналізація доступу до вищої освіти; на рівні провінцій: підвищення рівня публічності та прозорості освітньої політики шляхом залучення до цього процесу широкого кола громадських та професійних організацій, що представляють інтереси усіх зацікавлених сторін. З'ясовано тенденції модернізації *організаційних засад* інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади (на інституційному рівні): утворення спеціалізованих організаційних структур, що обслуговують потреби міжнародної діяльності; розвиток інноваційних підходів до адміністрування інтернаціоналізаційних процесів; запровадження програм, спрямованих на формування полікультурної компетентності педагогічного та адміністративного персоналу університетів; розробка інноваційних підходів до оцінювання і моніторингу результатів інтернаціоналізації змісту освіти.

4. Виокремлено процесуальні засади інтернаціоналізації змісту освіти: зовнішня (інтер-) і внутрішня (інтра-) спрямованість, інституційна підтримка, реалізація в межах макро-, мезо- і мікрорівнів; полісуб'єктність та багатовимірність досліджуваного феномену.

Встановлено, що ефективність інтернаціоналізації змісту вищої освіти передусім зумовлюється комплексним характером інституційних стратегій, що передбачає відповідність їх змісту поставленим меті, принципам

багатовимірності, полісуб'єктності, цілеспрямованої системної діяльності щодо інтернаціоналізації всіх функцій університету.

Окреслено основні форми інтернаціоналізації змісту вищої освіти: навчальні курси, опанування яких відбувається за межами країни (за програмами індивідуальної та інституційної мобільності); спецкурси міжнародного характеру, що збагачують зміст базових навчальних предметів; навчальні предмети з міжнародним виміром, що викладаються в рамках навчальних планів існуючих спеціальностей; інтернаціоналізовані навчальні програми нових інтернаціоналізованих спеціальностей.

Конкретизовано тенденції модернізації *процесуальних засад* інтернаціоналізації змісту вищої освіти: удосконалення внутрішніх інституційних програм інтернаціоналізації змісту вищої освіти на основі принципу полісуб'єктності; розвиток полікультурної підготовки студентів в умовах вищої освіти; посилення ролі полікультурної компетентності викладачів в інтернаціоналізації змісту вищої освіти; упровадження інноваційних підходів до залучення студентів з міжнародним досвідом до курикулярних змін.

5. Схарактеризовано досвід українських університетів щодо інтернаціоналізації змісту освіти та окреслено можливості використання позитивного канадського досвіду інтернаціоналізації змісту вищої освіти в Україні на таких рівнях:

- *національному* – удосконалення нормативно-правової бази системи вищої освіти України відповідно до європейських стандартів та світових вимог; розроблення національної програми інтернаціоналізації вищої освіти; творче урахування міжнародного досвіду інтернаціоналізації вищої освіти на рівні концептуальних підходів у формуванні національної стратегій; підвищення рівня публічності та прозорості політики інтернаціоналізації вищої освіти шляхом залучення до цього процесу широкого кола громадських та професійних організацій, що представляють інтереси усіх зацікавлених сторін; урахування у процесі розроблення національної програми інтернаціоналізації вищої освіти не тільки економічних і суспільних потреб, а й внутрішніх закономірностей розвитку освітньої системи;

- *регіональному* – актуальною є координація місцевою владою зусиль регіональних університетів у реалізації її пріоритетних завдань шляхом підтримки міжнародних освітніх проектів і програм; підтримка міжнародного співробітництва в галузі освіти, організація регіональних моніторингових досліджень результатів інтернаціоналізації змісту вищої освіти;

- *інституційному* важливим є системне вивчення і творче застосування сучасних підходів до інтернаціоналізації змісту вищої освіти (академічний, програмний, компетентнісний, мотиваційний, моніторинговий), їх урахування у процесі формування інституційних стратегій інтернаціоналізації.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів досліджуваної проблеми. Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі вбачаємо у виявленні особливостей організаційних і програмних стратегій, інноваційних підходів до оцінювання і моніторингу результатів інтернаціоналізації змісту вищої освіти в Україні.

Основні наукові результати дисертації висвітлено в таких працях автора:

1. Чирва А. С. Студентська мобільність – найефективніша модель інтернаціоналізації вищої освіти (на прикладі Канади) / А. С. Чирва // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2006. – Частина друга. – С. 120–126.

2. Чирва А. С. Актуальні завдання вищої освіти у контексті інтернаціоналізації / А. С. Чирва // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2007. Ч. 4. – С. 89–95.

3. Чирва А. С. Інтернаціоналізація вищої освіти: еволюція концепції / А. С. Чирва // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – К. : Наук. світ, 2007. – С. 147–153.

4. Чирва А. С. Провідні форми інтернаціоналізації вищої освіти в контексті сучасних тенденцій освітнього розвитку / А. С. Чирва // Вісник Київського міжнародного університету. Серія : Педагогічні науки : матеріали VII Всеукраїнської науково–практичної конференції «Магістратура: творчі пошуки і здобутки в умовах участі України у Болонському процесі». – 2008. – Вип. 11. – С. 264–276.

5. Чирва А. С. Роль навчальних планів у процесі інтернаціоналізації вищої освіти Канади / А. С. Чирва // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Сер. : Психолого–педагогічні науки, – Ніжин, 2008. – № 5. – С. 171–177.

6. Чирва А. С. Чинники інтернаціоналізації вищої освіти / А. С. Чирва // Освіта Донбасу : наук.-метод. вид. Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2009. – № 1 (132). – С. 32–36.

7. Чирва А. С. Студентська мобільність в інтернаціоналізаційних процесах сучасної Канади / А. С. Чирва // Народна освіта. Освіта за кордоном [Електронний ресурс]. – Біла Церква, 2009. – Випуск № 1 (7), розділ 5. – Режим доступу : <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/7/index7.htm>.

8. Чирва А. С. Інтернаціоналізація змісту – основна умова ефективності вищої освіти / А. С. Чирва // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2010. – № 3 (5). – С. 121–131.

9. Чирва А. С. Інтернаціоналізація змісту вищої освіти України: нормативно-правова база та перспективи розвитку (на основі досвіду Канади) / А. С. Чирва // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – № 8 (18). – С. 132-142.

10. Чирва А. С. Интернационализация – приоритетное направление

развития высшего образования / А. С. Чирва // «Ставайки съвременна наука – 2007». Сер. «Педагогические науки» // Материалы 5-й международной научно-практической конференции. – София «Бял Град» ООД, 2007. – Т. 5. – С. 78–80.

11. Чирва А. С. Інтернаціоналізація вищої освіти: історичний розріз / А. С. Чирва // «Nowoczesnych naukowych osiagniec – 2008». – Сер. «Педагогічні науки» : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. – Przemyśl : Nauka i studia, 2008. – Т. 9. – С. 81–83.

12. Чирва А. С. Інтеркультурний аспект інтернаціоналізації змісту вищої освіти в канадських університетах / А. С. Чирва // Матеріали II Міжнародної наукової конференції. Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: теоретичні та методичні засади розвитку. – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2010. – С. 205–207.

13. Чирва А. С. Стратегії інтернаціоналізації вищої освіти на різних рівнях / А. С. Чирва // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії», (Рівне, 15 грудня 2011 року). – Рівненський інститут Київського університету права, 2011. – С. 112–115.

Чирва А. С. Тенденції інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми, 2012.

Дисертаційну роботу присвячено теоретичному обґрунтуванню тенденцій інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади й окресленню можливостей використання прогресивного канадського досвіду в аспекті досліджуваної проблеми в Україні.

Виявлено стан розроблення проблеми дослідження та схарактеризовано його поняттєво-термінологічний апарат, встановлено етапи розвитку інтернаціоналізації освіти в умовах глобалізації, визначено основні теоретичні підходи до інтернаціоналізації змісту вищої освіти в Канаді.

З'ясовано тенденції модернізації нормативно-правових, організаційних та конкретизовано тенденції модернізації процесуальних засад інтернаціоналізації змісту вищої освіти в університетах Канади. Доведено, що процеси інтернаціоналізації вищої освіти Канади розвивались відповідно до глобального контексту розвитку ІВО. Інтернаціоналізація змісту вищої освіти здійснювалась на всіх рівнях функціонування системи вищої освіти (національному, провінційному, інституційному), відбувалося впровадження міжнародного виміру в усі напрями діяльності університетів.

Окреслено можливості використання прогресивного канадського досвіду в аспекті досліджуваної проблеми в Україні на національному, регіональному та інституційному рівнях.

Ключові слова: тенденції, модернізація, міжнародний вимір освіти, інтернаціоналізація освіти, інтернаціоналізація змісту вищої освіти, курикулум, полікультурна компетентність, університет, Канада.

Чирва А. С. Тенденции интернационализации содержания высшего образования в университетах Канады. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Сумской государственный педагогический университет имени А. С. Макаренко. – Сумы, 2012.

Диссертационная работа посвящена теоретическому обоснованию тенденций интернационализации содержания высшего образования в университетах Канады и определению возможностей использования прогрессивного канадского опыта в аспекте исследуемой проблемы в Украине.

Выявлен уровень исследования проблемы и охарактеризован его понятийно-категориальный аппарат, установлены этапы развития интернационализации образования в условиях глобализации, обоснованы основные теоретические подходы к интернационализации содержания высшего образования в Канаде.

Установлены тенденции модернизации нормативно-правовых, организационных и процессуальных основ интернационализации содержания высшего образования в университетах Канады. Доказано, что процессы интернационализации высшего образования Канады развивались соответственно глобального контекста развития ИВО. Интернационализация высшего образования реализовывалась на всех уровнях функционирования системы высшего образования (национальном, провинциальном, институциональном), происходило внедрение международного измерения во все направления деятельности университетов.

Очерчены возможности использования прогрессивного канадского опыта в аспекте исследуемой проблемы в Украине на национальном, региональном и институциональном уровнях.

Ключевые слова: тенденции, модернизация, международное измерение образования, интернационализация образования, интернационализация содержания высшего образования, курикулум, поликультурная компетентность, университет, Канада.

Chyrva A. S. Trends in Higher Education Content Internationalization in the Universities of Canada. – As a manuscript.

Thesis for the degree of the Candidate of Pedagogical Science in Specialty 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2012.

Dissertation is devoted to theoretic substantiation of trends in higher education content internationalization at universities of Canada and defining the usage possibilities of progressive Canadian experience in the aspect of research problem.

In the first part of dissertation «Theoretical fundamentals of higher education content internationalization» the state of problem elaboration have been investigated and the notions and terminology have been characterized. The stages of higher education internationalization in the conditions of globalization have been outlined and basic

theoretical approaches to higher education content internationalization in Canada have been analyzed. Actual rationales of higher education internationalization: economic, political, cultural, educational have been brought to system.

As a result of the comparative and content-analysis of both native and world scientific researches concerning the interpretation of the notion and the following generalization the author interprets higher education internationalization as integration of international, intercultural or global dimension into the goals, functions or delivery of higher education. The basic objects of higher education content internationalization (academic curriculum and programs) and its subjects (faculty, administration, researchers and students with international experience) have been specified. The most popular forms of higher education internationalization have been outlined. Higher education content internationalization is proved to be the priority direction of higher education internationalization.

System analysis allows to state that achievement of main internationalization goals is fulfilled through internationalization strategies in the context of international, national and institutional rationales. International strategies are aimed at working out world unified program for internationalization actions. National strategies (mutual understanding, qualified migration, generating income, building capacity) define priorities of different countries. Institutional strategies are characterized on the basis of marketing, organizational, program and academic approaches.

In the second part of the dissertation «Trends in higher education content internationalization of Canada: normative and judicial, organizational and process fundamentals» have been determined the stages of national policy development concerning higher education content internationalization. The federal government role in the process of education internationalization has been proved to be of declarative and coordinational character. Direct regulation of the internationalization policy is fulfilled by province governments.

It is defined that realization of internationalization idea of qualified migration at national and provincial level is fulfilled within political, marketing and program approaches. Basic goals of higher education content internationalization are defined. They are aimed at Canada compatibility improvement in the world market of educational services, international cooperation development, training global citizens able to live and act in an intercultural environment.

Comparative analysis of foreign scientific thought and strategic documents gave the author an opportunity to outline main trends of higher education content internationalization in the Canadian universities: improvement of institutional programs of internationalization which is based on the principals of complexity, polydimension and polysubjectivity: development of polycultural training in the conditions of higher education; improvement of both content and organizational aspects of higher education; strengthening the role of faculty intercultural competence in the education content internationalization; implementing of innovative approaches to involving students with international experience in curriculum changes; further development of international dimension of higher education content;

academic curriculum and program improvement.

In the third part of the dissertation «Perspectives of using Canada progressive experience in Ukraine» have been outlined the possibilities of using Canadian experience of higher education content internationalization in Ukraine.

Normative and judicial documents which regulate the process of higher education content internationalization in Ukraine have been analyzed. The principal goals of higher education content internationalization in Ukraine have been outlined and the approaches to effective realization of them have been specified. Ukrainian universities which have experience in education content internationalization have been revealed.

Comparative analysis of Canadian and Ukrainian experience in higher education content internationalization and the usage of scientific extrapolation method allowed to formulate recommendations concerning possibilities of using in Ukraine (at national, regional and institutional level) progressive gains of Canada in the sphere of higher education internationalization.

Key words: trends, modernization, higher education content internationalization, higher education internationalization, multicultural competence, poly-culturalism, international dimension of education, international educational area, university, Canada.

Підписано до друку 01.06.2012. Формат 60x90/16. Гарн. NewTimes.

Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 0,9.

Тираж 100 прим.

Надруковано у редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка з оригіналів автора

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

e-mail: rector@sspu.sumy.ua

тел.: (0542) 22-14-95